
HALÁSZ PÉTER – ROMHÁNYI ANDRÁS

Hagyomány és közművelődés

Egy tervezett tanácskozássorozat koncepciója

Előzmény

A Magyar Művelődési Intézet – azóta Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus – Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Programok Koordinációs Titkársága és a Művészeti Programok Főosztálya 2006. május 24–25-én „*Dunának, Oltnak egy a hangja*” címmel konferenciát rendezett Bartók Béla emlékének tiszteletére. A tanácskozáshoz műhelymegbeszélések, szűkebb körű konzultációk is kapcsolódtak, ezek a néphagyomány mellett az amatőr művészeti területek más ágait is felölelték. A konferencián elhangzott előadások szerkesztett szövegét „*Dunának, Oltnak egy a hangja*” – A „*bartóki modell*” és a *közművelődés* címmel kiadványban jelentettük meg.

A tanácskozás résztvevői egyetértettek abban, hogy Európa intézményeihez való integrációink során felértékelődnek azok a közművelődési formák, amelyek erősítik a nemzeti identitást, ezért megnő bennük a hagyományos elemek jelentősége. Meg kell ragadnunk tehát minden olyan *lehetőséget*, amelyek révén *régióink kulturális öröksége* minél *szervesebben illeszkedhet* a – napjaink társadalmi folyamatainak fontos részét jelentő – *öntevékeny közművelődésbe*. Hiszen keveset tudunk azokról a próbálkozásokról, kísérletekről, eredményekről, amelyeket a hagyományos műveltség építőelemeinek a közművelődés különböző területein való fölhasználásában értünk el a Kárpát-medencében. A hagyomány és a közművelődés természetes és szerves kapcsolatának jelenségeiről, az egymásba fonódás eredményeinek elemző értékelésének szükségességéről van tehát szó.

A hagyomány

Sokszor hivatkozunk a hagyományra, de nem biztos, hogy mindenki ugyanazt érti alatta. Olvashatunk, hallhatunk hagyományos kultúráról, hagyományos társadalomról, hagyományos technológiákról, hagyományos szemléletről, de itt a *hagyományos* többnyire régiest, túlhaladottat, netán elavultat jelent, amit szembe lehet állítani az újszerűvel, a korszerűvel. A diktatúra idején a politika is rányomta bélyegét a hagyománnyal kapcsolatos megítélésekre. A „múltat végképp eltörölni” akaró időkben a „hagyományos” jelző nem hangzott jól, ezért elé kellett tenni a „haladó” szócskát. Újabban mintha kevésbé lenne gyanús a *hagyomány* fogalma, vagy a *hagyományos* szóösszetétel. A szó elfogadottabbá válása talán azt jelzi, hogy egyre többen vannak, akik a hagyományban *értéket* látnak. Hiszen ha *hagyomány* szavunk történeti gyökereit keressük, alighanem a XIX. század első felének nyelvújítása felé kell tekintenünk. Az elsők között 1826-ban, Kölcseynél találkozhatunk ezzel a szóval és talán jelképnek is tekinthetjük, hogy éppen ebben a szóösszetételben: „*nemzeti hagyomány*”.

A hagyomány fogalmát és jelenségét természetesen nem szűkíthetjük le a folklórra. A közigazgatásnak, vagy a településtervezésnek, az építészetnek, a kézműves mesterségeknek, a társadalom szerveződéseinek, a helytörténetnek, az oktatásnak, vagyis életünk úgyszólván minden területének szintúgy megvan a maga *hagyománya*. E néhány példa alapján is megfogalmazhatjuk, hogy a hagyomány elsősorban nem formai elemeket, nem a pitykét és a sujtást, nem a szoba sarkában búslakodó rokkát, vagy a ház előtt talicskába ültetett muskátlit jelenti, hanem *az életformát, a gondolkodásmódot, az értékrendet*. A hagyomány a *célszerűséget* jelenti, a földrajzi, társadalmi, természeti körülményekhez való alkalmazkodás nemzedékeken keresztül fölismert és tökéletesített stratégiáját. Magyarán *az egyén, a közösség és a környezet optimális viszonyát* jelenti a tárgyi és a szellemi világban egyaránt. Németh László szerint: „*A népek emlékezete a hagyomány. Egy nemzet válasza életkörülményeire*”.

Hagyomány és közművelődés

Ezért is alkalmas a hagyomány arra, hogy muníciót szolgáltasson a közművelődésnek amivel az eredményesebben betöltheti – nemzetstratégia szempontból is fontos – hivatását. Különösen időszerű ez a határontúli magyarság közművelődésében. Ugyanis az a tapasztalat, hogy a nemzeti – vagy etnikai – kisebbségi sorsban élő közösségek körében a közművelődés különböző formái erőteljesebben kötődnek az aktív tevékenységekhez. Ezen közösségek a kultúrának sokkal inkább művelői, átélői, mintsem fogyasztói annak. *Nem közvetítői, sokkal inkább cselekvő megvalósítói* a művelődésnek. Óriási lehetősége van tehát annak, hogy egymás munkáját *megismerve kölcsönösen tanuljuk* azt a módszert, amivel a közművelődési tevékenység a hagyomány talajába ereszti gyökérzetét az erőteljesebb lombozat érdekében. Mindennek érdekében fokozni kell a közművelődés szerepét a Kárpát-medencében élő népek identitástudatának erősítésében. *A határon túli magyarság és a hazai nemzetiségek önazonosságának megőrzésében* jelentős szerepük van a *különböző amatőr művészeteknek*: a verbális és a vokális műfajokban, ami az anyanyelv ápolásának is alkotóeleme (éneklés, színjátszás, vers- és prózamondás); valamint a többi műfaj (zene, tánc, képzőművészet, fotó- és filmművészet, a tárgyalkotó művészet, a népi játék, a vizuális kultúra) különböző területein. *Ezek a művelődési formák* ugyanis *nagymértékben közösségek, s a művészeti tevékenységen túl a közösségek összetartását is szolgálják*. Hiszen minden közművelődési formának és tevékenységnek megvan a maga *hagyománya*, s erre alapozva bontakozhat ki eredményesen *közösségépítő szerepe*. A kulturális antropológia meghatározása szerint „A kultúra az emberi szükségletek kielégítésére történetileg kialakított eszközök és módszerek összessége. A szükségletek kielégítésével teremtdik, illetve marad fenn a kultúra, s biztosítja annak folyamatosságát.”

Közös kulturális kincs

Lehetővé szeretnénk tenni továbbá, hogy a magyar nyelvterületen folyó közművelődési munka tartalmi és módszertani kérdései mellett a szomszédos országok többségi népeinek és a hazai nemzetiségek öntevékeny

művelődési életéből származó tapasztalatok is bekerüljenek „a Dunával és Olttal” jelképezett közös szellemi áramlatba. Így valósulhat meg ezen a téren is a „bartóki modell”, amikor a Dunatáj „tejtjestvérségre ítelt” népei és nemzetiségei egymás kulturális értékeiből is töltekezve, egymás stratégiáiból is tanulva eredményesebben állhatnak meg a nemzetközi globalizmus szélfúvásában.

Cselekvési program

Fontosnak ítéljük, hogy ezekről a jelenségekről *folyamatosan szót vált-hassanak egymással* a téma hazai és külföldi szakemberei, mégpedig a konkrét munka, az öntevékeny közművelődési tevékenység közvetlen megismerésével. A 2006 májusában szervezett tanácskozáson is többször megfogalmazódott az igény, hogy az összejöveteleket és a konzultációkat folytatni kell. A megvalósításnak két formája képzelhető el:

- *központosított*, ahol a régiókból összegyűlnek az amatőr művészetek különböző ágaival foglalkozó szakemberek; vagy
- *térségi*, amikor a Kárpát-medencei magyarság közművelődési szakembere és amatőr művelői a különböző régiókban ülnek le a közös témák megbeszélésére.

Mindkét megoldásnak megvan a maga előnye és hátránya. Jelen helyzetünkben a legfontosabb szempont a költségtakarékosság. Ezért olyan lehetőségekre gondoltunk, amely szerényebb ráfordítással ígér jó eredményt, s egyesíti *a kétféle szervezési mód előnyeit*. (A tanácskozássorozat megvalósításának finanszírozására a MMIKL 2007. novemberében pályázatot nyújtott be a Nemzeti Kulturális Alaphoz.)

A szétszórtan érvényesülő jelenségek összefogása érdekében a MMIKL Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Programok Koordinációs Titkársága összefogva a Művészeti Programok Főosztályával *tanácskozás-sorozatot szervez* a „hagyomány és közművelődés” témakörében. Ezek tematikáját a *néphagyomány* mellett kibővítjük az *amatőr művészeti tevékenység* valamennyi területével. Hiszen a közművelődésnek nem minden területe működik minden térségben egyformán eredményesen, különösen az amatőr szférában figyelhető meg egy-egy ágazat erősen személyfüggő

jellege. Ezért mindenhol és mindenkitől tanulunk lehet és tanulunk is kell egymástól.

Elképzelésünk szerint „*Dunának, Oltnak egy a hangja*” – A „*bartóki modell*” a közművelődésben című kötet szerzőinek szellemi térségeiben folyamatosan bemutatjuk a kiadványt. Ezek az alkalmak lehetőséget nyújtanak *egyrészt* a hagyomány és közművelődés témakörében kibontakozó és megvalósuló *kezdeményezések, mozgalmak* alapos *megismerésére, másrészt* a bemutatókhoz kötődő szakmai *konzultációk* reményeink szerint *termékenyítőleg hatnak* az öntevékeny közművelődés színvonalának és hatékonyságának növelésére. A tanácskozásokon elhangzott legjobb előadások és a szellemi műhelyek bemutatóinak anyagát újabb *kötetben* jelentjük meg, s ez, – *harmadrészt* – értékes anyaggal gazdagítja a nemzet kulturális eszköztárát.

A kitűzött cél érdekében a következő térségekben kívánunk tanácskozást szervezni:

- Horvátországban: Drávaszög;
- Romániában: Székelyföld, Kolozsvár és szórványterülete, Partium;
- Szerbiában: Bácska és Bánát;
- Szlovákiában: a Csallóköz és Kassa környéke;
- Szlovéniában: Muraköz;
- Ukrajnában: Ungvár környéke;
- Magyarországon a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, a Hagyományok Háza és a Honismereti Szövetség összefogásával, a hazai nemzetiségek közművelődési tevékenységével kiegészítve.

Egy-egy helyszínen helyi és magyarországi *előadók* vázolják a témakör néhány fontos szeletét, amihez a helyi szakemberek és amatőrök *konzultációja* kapcsolódik. Fontos esemény lesz néhány olyan *közművelődési műhely* együttes *meglátogatása*, ahol az amatőr közművelődésnek valamilyen szempontból tanulságos formájával ismerkedhetnek a résztvevők.

Ezek az egymáshoz kötődő, egymásra épülő és egymást kiegészítő rendezvények „*üzennek*” is egymásnak: *tapasztalatokat küldenek, kérdéseket tesznek fel, kéréseket fogalmaznak meg* egymás számára. Ezek nyomán *konkrét, gyakorlati alapokra* helyezhetjük a különböző régiókban azonos célokkal és szemlélettel működő, de a közös nevezők ellenére

ma még igen kevés vegyértékkel kapcsolódó személyek, közösségek, közművelődési műhelyek *együttműködését*.

Meggyőződésünk, hogy ez az „eszmevándorlás” – ha mégoly szerény keretek között is – számos tanulsággal, tapasztalattal szolgálhat, s mindenképpen megerősíti majd a résztvevőket abban, hogy nem üres frázisról van szó: a Dunának és az Oltnak –meg a többi éltető forrásnak és folyónak – valóban egy a hangja!

